

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 40 (1295) 5 КАСТРЫЧНІКА 2016 г.

Алег Трусаў: - Хай маладзе́йшия бяруць уладу!

Неўзабаве выйдзе новая кніга старшыні ТБМ, гісторыка ды археолага Алега Трусаўа "Гісторыя сараднічества Еўропы V-XV стагоддзя". Таксама началася "неразагрузка" новымі ідэямі і планамі працы Таварыства беларускай мовы, старшынём якога ён з'яўляецца 17 год, у тым ліку ў сувязі з абраннем яго намесніцы Алены Анісім дэпутатам Палаты прадстаўнікоў.

Віталь Сямашка з Беларускай Радыё Рацыя на гаузы ў Алегам Трусаўам.

Алег Трусаў:

- Спачатку пра кнігу, якую пісаў 2 гады. Браў для яе нават ілюстраці ўласных раскопак. Там адмыслова беларускае глядзянне на тагачасную єўрапейскую гісторыю. Акурат тады з невядомых нікому славян у цэнтры Еўропы стварыліся беларускі народ і магутнае ды велізарнае Вялікае Княства Літоўскае. Між іншым, рэдактарам манаграфіі выступіў вядомы і ўсведомны Лявон Баршчэўскі. Таксама ў якасці дарацца мая намесніца па Таварыстве беларускай мовы, ціперашні дэпутат Палаты прадстаўнікоў Алена Анісім.

РР:

- Ці шмат будзе маладзёжных і зусім невядомых фактаў?

Алег Трусаў:

Думаю, цікава будзе дасведца як стваралася Маскоўская дзяржава, калі насамрэч яна стала Расеяй. І пра тыя

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

княствы, што былі рэальнімі канкурэнтамі Масквы - цяперашняя Москва стараеца пра іх не прыгадваць. Выкарыстаў і канцепцыю, цытаты наўку ўсю, якія лічаць, што мы ніякія не "брэты" з расейцамі...

РР:

- У чэрвені споўнілася 27 год ТБМ. Колькасць валанцёраў, што вас падтрымліваюць зараз па краіне вы ацэньваеце ў 6 тысяч асобаў. Як казалі ў савецкія часы, як думаеце пашырацца ў чарговай "пцигодцы"? Калі за кропку адліку браць апошнія выбары, дзе прадстаўніца ТБМ набыла дэпутація паўнамоцтві...

Алег Трусаў:

- Мы зараз выдаём дзве газеты, унікальны часопіс "Верасень", рэгіянальны выданні "Лідскі летапісец" і "Ад лідскіх муроў". Увогуле, ТБМ пазыцыянуем як арганізацыю, што не цураеца амаль штодзённага контакту з уладамі. І тая - любіць не любіць - але паважае. Асабіста быў запрошаны у дзве грамадскія рады - пры Макеі і Саўміне. Прыймі, ашчадна захоўвае уласную Незалежнасць - да "кармушак" ніколі не датыкаліся, "хвастом" не круцім, у Москву не ездзім, на Захадзе грошай не просьмім. Задача - прасоўваць нашу беларускую справу, пачынаючы з заканадаўства. Галоўныя звышзадачы зараз - прыніцце Закона аб дзяржпадтрымцы беларускай мовы. Каб дзяржава на развіццё мовы давала хача б такія сродкі, як напачатку 90-х. А таксама стварэнне першага цалкам беларускамоўнага ўніверсітэта. З дапамогай Алена будзем патрабаваць, каб "палатка" працавала напачатку на дзвюх дзяржаўных мовах, а не толькі на расейскай як зараз. Каб гэтак жа друкаваліся законы. Каб на культуру давалася з бюджету не менш за 2 %. Но

не будзе гэтага - не патрэбныя ані лібералы, ани кансерватары!

РР:

- Якія яшчэ ініцыятывы будуть у сувязі са з'яўленнем "уласнага" дэпутата?

Алег Трусаў:

- Ужо ідуць! Мы з Аленай рэгулярна сустракаемся з замежнымі амбасадарамі. Дарэчы, на Захадзе ТБМ лічыць паспяховай палітычнай дэмакратычнай партыйяй, што праўшила ў парламент - не разумеюць нашу ролю і статут (смясціца)... Думаю, з дапамогай спадарыні Анісім даможамся, каб бел-чырвона-белы сцяг быў абвешчаны гісторычна-культурнай каштоўнасцю. У наступным годзе юбілей, які варта адпаведна сустрэць - 100-годдзе нацыянальнага сцяга!

РР:

- Але ня ўжо Лукашэнка пойдзе на вяртанне Пагоні і бел-чырвона-белага сцяга?

Алег Трусаў:

- Думаю, і не варта чакаць ад яго немагчымага. Даць ім адпаведны статус, каб за іх не рэпрэсаваці носібітаў. Памянецца сітуацыя - урачыста здадзім ў музей "зялёны" сімвалы і заменім нацыянальнімі. Была ж такая сітуацыя, да прыкладу, у Францыі. Галоўнае - мову захаваць!

РР:

- Не могу не запытацца пра забаўны факт. У часы заставання ТБМ пасведчанне нумар адзін было выдадзена...

Вячаславу Кебічу. Ня ўжо ён і

зарас у вашых шэрагах?

Алег Трусаў:

(смясціца) - Не, быў выключаны. І яшчэ не пры мне. Мая мэта - захаваць і ўмацаваць, наколькі, магчыма, арганізацыю. Ну і поўтым хай маладзе́йшия бяруць уладу!

Віталь Сямашка,
Беларускай Радыё Рацыя,
Менск. Фота аўтара.

140 гадоў з дня нараджэння Яна Булгака

Ян БУЛГАК (6 кастрычніка 1876, мэйнтак каля в. Асташын Наваградскага павета - 4 лютага 1950, Варшава) - беларускі майстар мастацкай краязнаўчай фатаграфіі, этнограф, фальклорыст.

Бацька - Валеры Антоні Станіслаў Булгак гербу "Сыракомля" (1842-1905), маці Юзэфа з роду Хаціцкіх гербу "Рох" (пам. 1893). На Беларусі ў вёсцы Варонча, што на Наваградчыне, каля касцёла Св. Ганны знаходзіцца 4 магілы продкаў Яна Булгака.

Скончыў класічную гімназію ў Вільні (1897), паступіў на факультэт філософіі Ягеллонскага ўніверсітэта ў Кракаве. Але абмежавана сіці сродкаў прымусіла праз два гады пакінуць вучобу. Да 1912 жыў у вёсцы Піярэсека Менскага павета, дзе знаходзіўся маёнтак, які ён атрымаў у спадчыну ад маці (спадчына стрыечнага дзеда Грынёўскага).

У жніўні 1901 года ажаніўся са стрыечнай сястры Ганнай Хаціцкай. Пасля смерці бацькі працаў маёнтак і набыў

у Радзівілаў фальварак у Беліцы каля Менска.

27 красавіка 1906 года нарадзіўся яго адзіны сын Януш Булгак.

Першыя свае фатаздымкі Я. Булгак зрабіў у 1905 годзе - жонка атрымала ў падарунак працэнькі фотаапарат. Напачатку парадамі яму дапамагаў наваградскі фатограф Баліяслаў Ігнаці Дамейка. У 1908 годзе стварыў сваю фоталабараторыю ў сядзібе Піярэсіцы. У той самы год дэбютаваў і здабыў галоўную ўзнагароду на фотаконкурсе рэдакцыі "Ілюстрavanага жыцця" (штотыднёвы дадатак да "Літоўскага кур'ера").

У 1910 годзе ўпершыню ўдзельнічаў у сусветнай фотавыстаўцы ў Брюсселе. У 1911 годзе зладзіў фотавыстаўку ў Менску. Атрымаў ганаровы дыплом ў катэгорыі мастацкага партрэту на конкурссе ў Антверпене. Усяго ўдзельнік 174 міжнародных выставаў.

У 1919-1939 кіраваў

фатаграфічнай лабараторыяй пры факультэце мастацтваў Універсітэта Стэфана Баторыя ў Вільні. Аўтар кніг "Мая зямля" (1919), "Эстэтыка святла" (1936), "Дваццаць шасць гадоў з Рушчыцам" (1939).

Фатаграфіямі Булгака ілюстраваны дэвяднік па горадзе Вільні Юліуша Клоса, кніга пра Вільню Ежы Рэмера і іншыя выданні.

Bikinėdija.

Валянціна ў Беларускай археалогіі - гісторыя-графія археалогіі Беларусі і гісторыя насельніцтва Беларускага Палесся ў жалезнім веку. Выяўляла і абледавала каля 100 археалагічных помнікаў на Беларускім Палесі, брала ўдзел у напісанні кнігі "Беларуская археалогія" (1987), аўтар кнігі "Археалагічна-наукова ўспышка ў БССР, 1919-1941 гг." (1992). Даследавала некаторыя пытанні гісторыі Менска.

Валянціна Сяргеевна спрычылілася да актыўнай працы ў шэрагу адмысловых грамадскіх ініцыятыў, такіх, як "Мартыралог Беларусі", "За ўратаванне мемарыялу Курапаты" і "Эксперты ў абарону Курапаты", у тым ліку да збору звестак пра помнікі і мемарыяльныя дошкі, камяні і крыжы, усталяваныя на тэрыторыі Беларусі ў гонар ахвяр стадлінізму. І зараз даследчыца старанна працягвае свой грамадзянскі чын - складае бібліографію па злачынствах стадлінізму супраць Беларусі і базу дадзеных па месцах забойстваў ахвяраў таталітарызму на Бацькаўшчыне.

Асноўны кірунак на

Юбілей у Валянціны Вярдзей

Валянціна Сяргеевна Вярдзей (28 верасня 1946, Петрыкаў, Гомельская вобл.) - беларускі археолаг. Кандыдат гісторычных навук (1984).

Бацька Валянціны Вярдзея ўсю вайну быў шафёрам грузавікоў - спачатку савецкай палутаркі, затым амерыканскага студэбекера. Франтавымі дарогамі ён праішоў ад Беларусі ў Берліна. На пачатку 1946-га вярнуўся на радзіму - у Петрыкаў. Праз дзве зоры нарадзіўся на радзіму - у Петрыкаў. Праз дзве зоры нарадзіўся на радзіму - у Петрыкаў. Галоўнае для гісторыи НАН Беларусі.

Сваю кандыдацкую дысертацыю маладая даследчыца абараніла ў Пецярбурзе, бо з-за расстрэлу заснавальнікаў айчыннай археалогіі ў гэтыя навуковы дысцыпліні на Беларусі ў 1970-я гады яшчэ не было сваіх дактараў навук, каб стварыць адмысловы савет па абароне кандыдацкіх дысертацый. Трэба адзначыць, што манаграфія Валянціны Вярдзея стала грунтам для напісання шэрагу спецкурсаў і пракаў гісторыі беларускай археалогіі.

Асноўны кірунак на

Я засыды ўспрымаў Ніла Гілевіча як аднаго з бліз-
кіх паплечнікаў і таленавітых
вучняў Максіма Танка. А таму
да яго ідэйна-мастакскіх пошу-
каў адносіўся з вялікай ціка-
васцю - уважліва чытаў новыя
кнігі, вывучаў асаблівасці жыц-
ця і творчасці. Ну, і, канешне,
на меры магчымасці імкнуўся
сустрэца і пагутарыць з па-
этам, каб удакладніць той ці
іншы эпізод ці аспект яго жыц-
цёвай і творчай біографіі, пра-
ясніць адносіны да пэўных з'яў
і працэсаў літаратурнага і гра-
мадскага жыцця Беларусі, каб
лепш адчуць і зразумець мас-
така як асобу.

Упершню непасрэдна давялося пазнаёміца з Нілам Сымонавічам дзесьці ў ліпені 1987 года. Тады па заданні рэдакцыі газеты "Звязда" я наведаў паэта ў яго рабочым кабіненце першага сакратара Саюза пісьменнікаў Беларусі на Фрунзе, 5 з тым, каб ён адказаў на мае пытанні пра развіццё беларускай літаратуры, падзяліўся сваімі думкамі і назіраннямі адносна актуальных проблем грамадска-сацыяльнага жыцця. Памятаеца, было вельмі цёплае, сонечнае надвор'е, паэт выглядаў бадзёра, прызываіта, да мяне і маіх пытанняў аднесься зацикаўлена, нераўнадушна. Гутарка адбылася жывая, насычаная, змястоўная, працяглая.

Па маёй просьбے Ніл
Сымонавіч скоратку распавеў
пра свае дзіцячыя і юнацкія
гады, пра тое асяроддзе, у якім
яму давялося расці і выхоўваць-
ца. Ён заўважыў, што нарадзіў-
ся і вырас у сям'і камуніста, які
ўсё жыццё свята вербы ў са-
цыяльныя і маральныя ідеалы
Кастрычніцкай рэвалюцыі.
Дух святасці ў дачыненні да рэ-
валюцыі і Савецкай улады,
казаў паэт, быў у бацькоўскай
хаце натуральны атмасферай,
тым сацыяльным паветрам,
якім дзеці штодзённа дыхалі ад
калыскі і да выхаду ў людзі. З
гэтага пачалося станаўленне
яго жыццёвых прынцыпаў,
адсюль ідуць вытокі і яго гра-
мадскага светапогляду, і ўсіх
ідэйна-творчых пошукаў.

Гаворачы пра свае першыя крокі ў літаратуру, паэт адзначыў, што прыкладам і дапамогай яму паслужылі творы Багушэвіча, Купалы, Коласа, Багдановіча, а таксама Пушкіна, Лермонтава, Нікрасава, Маякоўскага, Ясеніна, Шаўчэнкі. З удзячнасцю думае ён і пра кнігі старэйшых сучаснікаў, асабліва Танка, Куляшова, Панчанкі, Твардоўскага. Аднак нейкага канкрэтнага настаўніка ці апекуна, які б вёў за руку ў літаратуру, у яго не было - "церабіўся" сам, "варыўся ў сваім саку". Хоць добрая людзі (неабавязкова знамітыя), падкрэсліў Ніл Сы-
Тады, можна сказаць, у разгары была гэта званая перабудова, і я, натуральна, запытаўся: "У чым вам бачыцца перабудова для пісьменніка?" Паэт разгарнуў даволі шырокі адказ, з мноствам цікавых і павучальных фактаў і меркаванняў. Галоўнае, разважаў ён, каб кожны з нас разабраўся перш за ўсё са сваім уласным сумленнем, у сваіх жыццёвых і творчых прынцыпах. Каб кожны мабілізаваў усе рэзервы мужнасці - гаварыць у творах толькі пра ю. І каб кожны прад'явіў самыя высокія патрабаванні да сябе як да мастака слова.

камтвя), падкрослу Ніл Симонавіч, не раз падтрымалі добрым словам завочна - пісъмом ці ў друку. Паэт успомніў вялікі ліст з мудрымі парадамі і з прыемным паведамленнем, што яго верш друкуецца ў адным з часопісаў, летам 1946 года ад Міколы Лупсякова. Пры паступленні ў Саюз пісьменнікаў, працягваў Ніл Симонавіч, пакуль што не адбыўся сапраўдны пералом у работе творчых секцый, камісій, саветаў і праўленняў. Задаўненая хвароба раўнадушнасці, апатыі, безыніцыятыўнасці ў пісьменніцкай масе і ў кожным з нас да канца

не пераадолена. Па-ранейшаму панує психалогія чакання: усё перайначыца на лепшае сама па сабе. А тым часам набірае сілу голас дэмагога. Хто і раней хварэў на гэта - цяпер актыўізуюцца яшчэ больш. Крык незадаволенасці нібыта агульным станам рэчаў у сапраўднасці оказваецца крыкам незадаволенай прэтэнцыёнасці, непамернай ці нават хвараўтай амбітнасці. У гэтым крыку - не клопат аб якасці літаратуры, аб вырашэнні проблем народнага жыцця, а - падкрэслены інтарэс да пасад, да званняў, да прэмій. Хочацца запытаць у такога крыклівага таварыша: а чаму вы, шаноўны, не працуеце як належыць цяпер - на сваім пісьменніцкім месцы? Пачніце з галоўнага: напішыце добрыя новыя творы - такія, каб пра іх з удзячнасцю загаварылі людзі. Або: з'ездзіце ў "прывет" да няшчасных дзяяцей, узятых туды ад бацькоў-алкаголікаў, і наплаччеся там горкімі слязмі спачатку самі, а тады выкажыце свой боль і гнёту па тэле - ці па радыё - на ўсю рэспубліку, ды так, каб тысячам сорамна і балюча стала, каб тысячы запыталаў сябе: "Дык хто ж мы? Ці людзі мы? І чаму мы так жывём на гэтым свеце? Што мы робім? Што церпім? З чым мірымся?..." Або: пабываіце ў адной-другой школе і пагутарце з настаўнікамі аб тым, як трэба выхоўваць у дзяяці павагу да гісторыі і культуры свайго краю, да фольклору і мовы народа... Вось гэта і будзе ваша канкрэтная дапамога перабудове - эмацыянальна па-дагулніў паэт.

Пасля першай гутаркі пайшлі іншыя, не менш цікавыя, змястоўныя і павучальныя. Мы сустраліся і гутарылі з Нілам Сымонавічам Гілевічам у яго дома па вуліцы Карла Маркса, 36, на працы, у рабочым кабінэце спачатку першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, затым старшыні пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны. Даводзілася бачыцца і гутарыць з паэтам у Акадэміі навук, дзе ён быў членам савета па абароне дысертацый пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнографіі і фальклору, на канферэнцыях, напрыклад, у Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, на свяце паэзіі ў Вязынцы і інш. Шэраг нашых гутарак не толькі добра адклаліся ў памяці, але і захаваўся ў аўдыёзапісе. Як, да прыкладу, гутарка ў каstryчніку 1994 года ў яго рабочым кабінэце старшыні пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі.

Даючы характерыс-

тыку тым працэсам, якія адбываліся ў рэспубліцы, Ніл Сымонавіч адзначыў наступнае: паглыбляеца грамадска-палітычны разлад, авбастраеща канфрантацыя. Гэта - небяспечна; калі працэс не стрымаецца - ні да чаго добрага ён не прывядзе. Хто ці што можа ўтаемаваць жарсці, што ўсе больш распалаюцца - не ведаю. Верх бяруць эмоцыі, палітычныя і асаўбістыйя амбіцыі, прага дарваща да ўлады і ўсесціці ў высокія дзяржаўныя крэслы.

Адзіная сіла, якая магла бы хоць у нейкай меры абыяндаць разнамаснікі і рознагалосых, сцвярджаў паэт, - гэта беларуская нацыянальная ідэя, ідэя адраджэння Беларусі як незалежнай дзяржавы - са сваім уласным абліччам, уласнай мовай і культурай, уласнай, самастойнай унутранай і міжнароднай палітыкай. Праз гэта ававязкова праходзілі ўсе дзяржавы. Палітыка - гэта тое, разважаў далей Ніл Сымонавіч, што ўсе з божай ласкі паэты і мастакі павінны, на добры лад, абыходзіць за сто вёраст збоку. І толькі боль за няшчасную долю Бацькаўшчыны прымушае іх займацца гэтай дзейнасцю. Так было ў часы Купалы, Гаруна, Гарэцкага, так ёсць і цяпер.

Я пацікавійся ў Ніла Сымонівича пра тое, наколькі сумяшчальна, на яго погляд, панянції *камерція* і *культура*? Їн некалькі задумаўся, а пасля адказаў: камерція сама павінна быць культурнай. Калі камерція будзе ў руках людзей культурных - гэтн. сумленных, спілых, маральна выхаваных - тады яна не будзе дзікай, грубай, брыдкай, і будзе спрыяць развіццю культуры мастацкай, духоўнай. У прынцыпе не лічы неспалучальнym - камэрсант і ён жа шчыры аматар музыки, пазіі, мастацтва, адным словам - чалавек з высокім духоўнымі запатрабаваннямі, цвёрда заключыў паэт. Іншая реч - наша сённяшня "камерцыйна-культурная" рэальнасць. І камерція - дзікая, вульгарная, і культура ўсё больш дзічэе...

Ніл Сымонавіч гаварыў, што ад беларускай літаратуры, і ў прыватнасці, паэзіі чакае большага, мацнейшага, ярчэйшага, чым тое, што паяўляеца ў друку. Чаму? Таму што кожным сумленным пісменнікам і паэтам за апошнія гады перажыта вельмі шмат поўных драматызму падзеяў - падзеяў гістарычнага маштабу і значэння, падзеяў і велічных, і ганебных, і радасных, і трывожных... Не магло ж усё гэта праісці міма сэрца мастака слова. Сур'ёзны, сапраўды таленавіты творца ў такія гісторычныя эпохі праходзіць праз моцны катарсіc, зведвае вялікія душэўныя ўзрушэнні, выправаванні і пакуты, цяжкія

пакаянні, горкія расчараўанні і балочыя прарывы да новага, да лепшага, да чысцейшага і святлейшага на далягіядзе. Але ж гэта - незаменны, найлепшы і найудзячны "матэрыял" для вершаў і паэм, для апавяданняў і раманаў, для драм і камедый! Думаю, неўзабаве такія - добрыя і выдатныя - творы паявяцца, падкрэсліў суразмоўца. Талентаў жа не бракуе!..

Па шматлікіх выказваннях і характерыстыках Ніла Гілевіча было відаць, што ён вельмі даражыў сяброўскім адносінамі з Васілём Быкаўым, высока цаніў мастацкі талент Пімена Панчанкі. Паэт заўсёды з вялікай цеплынёй і глыбокай павагай выказваўся пра Мак-сіма Танка, даволі часта ўспамінаў гады іх сумеснай працы ў кіраўніцтве Саюза пісьменнікаў Беларусі. Гэта была яркая, каларытная, маштабная асoba, казаў ён, вялікі мастак, паэт глыбока нацыянальны, менавіта беларускі. На яго жыццёвым шляху было столькі розных выпрабаванняў, столькі цяжкасцей і непамыслот, але ён з гонарам усе іх вытрымаў, пераадолеў, пакінуўшы нам вялікія ўроکі мужнасці, дабрыні, шчырасці, сціласці, вернасці высокім ідэалам хараства, любові да свайго, роднага. Такія паэты нараджаюцца раз у стагодзьдзе! - заключыў Н. Гілевіч.

Мы ведаем, Н. Гілевіч
у меры сваіх магчымасцей імк-
нуўся дапамагчы свайму на-

стайкунку ў самыя складаныя хвіліны яго жыцця. Пабываўшы ў цяжкую хворага М. Танка ўлечкамісіі 1 жніўня 1995 года, глыбока ўсведамляючы месца і значэнне выдатнага паэта, грамадскага і дзяржаянага дзеяча ў гісторыі беларускай духоўнасці і культуры, ён у той жа дзень, за тыдзень да смерці Яўгена Іванавіча, устрывожана і пранікнёна пісаў, звяртаючыся да віцэ-прем'ера беларускага ўрада У. Русакевіча: *"Быў се́ння ў бальницы ў Максіма Танка. Ён у вельмі цяжкім становішчы, слабее з кожным днём, пачуваеца ўсё горы і горы. Ну але тут ужо воля Божая. А ёсць і тое, што за- лежыць адволі людзей. Здзівіла і балюча ўразіла мяне, што Яўген Іванавіч ляжыць у агульной палаце, ды яшчэ й на сонцы. А ў бальницы ёсць люксы і паўлюксы, дзе раней яго заў- сёды лячылі. Максім Танк не перастаў быць тым, кім ёсць. З усіх жывых больш заслу́жанага перад Беларуссю няма* (падкрэслена мною. - М.М.). Вельмі Вас прашу: умяшайцесь, калі ласка, каб яму былі створаны лепшыя ўмовы, ён у зусім кепскім стане. Сам ён не спадзяеца, што ўжо выйдзе адтуль. Умяшайцесь ж!"

Запомнілася цікавая

Апошнія нашы сустрэчы адбыліся ў ліпені 2015 года. Па папярэдній дамоўленасці з Нілам Сымонавічам 2 ліпеня я прапанаваў яму спіс з 63 пытанняў на розную тэматику, у асноўным звязаную з яго літаратурнай і грамадскай дзейнасцю, - з тым, каб ён прадумаваў на іх адказы, а пасля надыктуваў мне для запісу ці, калі будзе магчымасць, хоць на некаторыя з іх коротка адказаў пісьмова. У той дзень паэт падпісаў мне сваю апошнюю книгу "У віры быцця": "Дарагому Міколу Мікулічу - з пажаданнем здароўя і новых творчых плёнёў у навуцы аб літаратуре. З сардечнай павагай - Ніл Гілевіч. 2.7.15."

Прайшоўшы да паэта 10 ліпеня, я заўважыў, што ён адчувае сябе кепска. Ніл Сымонавіч адзначыў, што даць грунтуюныя адказы на пытанні ні вусна, ні пісьмова не можа - няма сілы. Каб не пакрыўдзіць мяне, на некаторыя пытанні паэт адным-двумя словамі ці кароткімі сказамі паспрабаваў адказаць, зрабіўшы надпісы алоўкам зверху. Пасля ён прайшоўся па ўсім спісе і пад мой запіс даў пэўныя каментары да сваіх лапідарных адказаў, уда-кладнішы і пашырышы некаторыя з іх.

Пропаную ўвазе чы-
тачу асобныя з гэтых адказаў.

**- Ніл Сымонавіч, якім
абстравінам ці асобам Вы
асабліва ўдзячны за тое, што
звязалі свой лёс з літара-
турай?**

- Тарас Шаўчэнку, Янку Купалу, Якубу Коласу, Максіму Багдановічу, Францішку Багушэвічу.

**- Як Вы лічыце, ад какога
Вам у спадчыну перадаўся
мастакі дар, паэтычны та-
лент?**

- Думаю, што ад дзеда па маме Мікалая Давыдавіча Рулькевіча.

**- Што забяспечыла
наступальнае развіццё Ва-
шага таленту? Як Вы спа-
сігілі сакрэты паэтычнага
майстэрства?**

- Чытаннем паэзіі вя-
лікіх - перш за ўсё.

**- Ніл Сымонавіч, ці
адчувалі Вы на пўнім этапе
свой творчасці ўлікі асобы
і паэзіі М. Танка? Калі так,
дыку ў чым ён выявіўся? Чаму
Вы вучыліся ў М. Танка?**

- Вядома, адчуваў. Ма-
штабнасці думання.

**- Чым Вам, студэнту,
прыглянулася паэзія М. Тан-
ка? Што здалося ў ёй самым
характэрным, самым ціка-
вым і каштоўным? Чым М.
Танк адрозніваўся ад іншых
беларускіх паэтав?**

- Заходнебеларускімі
тэмамі.

**- Ніл Сымонавіч, у
свой час мяне моцна ўразілі
Вашы зборнікі "Бальшак"
(1965) і "Перазовы" (1967).
Прыгадаіце, калі ласка, чым
быў абумоўлены, як узік
прысвеченны М. Танку вянок
санетаў "Нарач", які ўвай-
шоў у апошні з іх? Дзе, пры
якіх аbstравінах Вы яго ствара-
лі? Чаму Вы вырашилі**

- У Танка не было, у
мяне шмат.

**- прысвяціць М. Танку не верши,
не пазму, не нарыс, а мене-
віта вянок санетаў?**

- Убачыў, што М. Танк
- пясняр Нарачы.

**- Як Вы стаілі першым
сакратаром Саюза пісьмен-
нікаў, па значнасці другого
асобаю ў літаратурнай ар-
ганізацыі рэспублікі?**

- Я вам расказваў. Су-
праць маёй волі, Машэрэу
прымусіў.

**- Як Вам, першаму
сакратару Саюза пісьмен-
нікаў Беларусі, працаўлася з
М. Танкам, яго старшинай?**

**Ці не маглі б Вы ўспомніць
колькі цікавых і характэр-
ных эпізодаў з Вашых су-
месных дзейніцтваў, звязаных з
кірауніцтвам Саюза пісь-
меннікаў?**

- Працаўвалі зладжана,

канфліктаў не было ніколі.

**- Як Вы, першы сак-
ратар, і М. Танк, старшыня
Саюза пісьменнікаў, звычай-
нарыхтаваліся да правядзен-
ня важных літаратурных
мерапрыемстваў - пленумаў,
з'ездаў, нарад, круглых столоў
і інш.?**

- Руціна!..

**- Якія Вы можаце
прыгадаць характэрныя і
наказальныя прыёмы і метады
М. Танка-менеджара?**

- Прыйходзі, расказваў
анекдот і знікаў...

**- Ніл Сымонавіч, якім
быў М. Танк у штодзённых
вытворчых літаратурных
варунках? Ці даводзілася Вам
бачыць яго ўзбуджаным, не-
рвовым, нецярлівым, мітус-
лівым?..**

- Узбуджаным бываў.

**- А разгубленым, пры-
гнечаным?..**

- Не помню.

**- Пісьменнікі - людзі
складаныя, ранімы, канфлі-
ктныя. Як Вы з М. Танкам
імі кіравалі? Відаць, было
ніялёга?**

- Руціна!

**- Ці былі ў М. Танка
сярод літаратаў блізкія
сімпатыкі, гэ.зв. любімчыкі,
якім ён усё ці многае дараўаў?**

- Не цікавіўся. Можа, і
былі.

**- А нядобраўзычліўцы,
апаненты?**

- О, яшчэ колькі! Адзін
А.С. шмат нерваў ад'еў.

**- М. Танк з'яўляўся кі-
рауніком Саюза пісьменнікаў
Беларусі 24 гады - з 1966 па
1990 год. Пасада тады адказа-
ная, важная і ўплывовая... Ці
былі ў яго рэзальнаяя апаненты
пры выбранні на гэту поса-
ду? Ці былі тыя, хто яго
моцна і адкрыта не хадеў,
крытыкаў і г.д.?**

- Не выбіралі, назначаў
ЦК! Напэўна, але што з таго?

**- Вы працаўвалі пер-
шым сакратаром Саюза пісь-
меннікаў Беларусі 9 гадоў - з
1980 па 1989. Скажыце, калі
ласка, як складваліся ўзаема-
дносіны ўлады, кірауніцтва
рэспублікі, і кірауніцтва
Саюза пісьменнікаў? Ці былі
у вас якія супяречнасці, не-
паразуменіі і г.д.?**

- У Танка не было, у
мяне шмат.

- Ніл Сымонавіч, па-

**твой погляд, самая эфек-
тыўная рычаг ці стымулы
развіцця мастацкай літара-
туры?**

- Творчая свобода пісь-
менніка.

**- Якім якасцямі па-
вінен валодаць сапраўдны па-
эт, творца, мастак?**

- Праўдзівасць, шчы-
расць, мужнасць...

- Каго Вы лічыце сва-

**раджэнне верша - таямніца
з таямніц... Розныя паэты
прыходзяць сваёй паэтычнага
намхнення тлумачаць па-
рознаму. А як гэты працэс
звычайна ажыццяўляецца ў
Вас? Як Вы пішаце? Як адбыва-
ваеца працэс нараджэння
мастацкага твора?**

- Ніколі не думаў пра
гэта. Прыйшэ - хапаю пяро і
пішу.

**- Доўгія гады сваю
творчую працу Вы спалучалі
з актыўнай грамадской і
дзяржаўнай дзейнасцю. Гэтае
спалучэнне дапамагала
ці шкодзіла творчасці?**

- Дапамагала! Быў у
гушчы жыцця.

**- Ніл Сымонавіч, па
Ваш погляд: ад чаго найперш
залежыць развіццё, становленне
мастацкага таленту?**

- Праца, праца і праца!

**- З гадамі, назапа-
шаным волытам, набытым
майстэрствам Вам верши
пісаць лягчай ці цяжкай?**

- Цяжкай! Но - пачуццё
адказнасці большае.

**- Ніл Сымонавіч, я
магу памыліцца - напраўце
мяне, калі што: Вы апублі-
кавалі 35 зборнікаў вершаў**

(акрамя кніг выбранага), 16

кніг паэтычных і празаічных

перакладаў, 13 кніг па літа-
ратуразнаўстве і фальклоры-
стыцы, 8 кніг эсэістыкі і

публіцыстыкі. Такога твор-
чага набытку не мае ніводзін

беларускі літаратар!!! Якая з

кніг для Вас самая адметная,
самая дарагая? Якая з іх
далася Вам асабліва цяжка і

пакутна? Чаму?

- Раман "Rodnyя дзеци".

**- Што Вам не пада-
баеца ў сваёй паэзії?**

- Асобныя творы, аса-
бліўваючыя з ранніх.

**- Як Вы адносіцеся да
крытыкі ў свой адрас?**

- Разумную - вітаю!

**- Што Вы называлі
свайго самай вялікай творчай
і жыццёвой удачай?**

- Шлюб з Нінай Іва-
наўнай.

**- Ці адчуваеце (адчу-
валі) Вы, што Вашы ма-
стацкія пошукі пэўным чы-
нам упłyваюць на грамадзянска-
патріятычнай аспекты**

пастаўленіе і творчое развіццё

іншых беларускіх паэтаў,
зразумела, асабліва маладзе-
шых? Як Вы лічыце, якія аса-
блівасці Вашай творчасці

(тэндэнцыі, блізкія Вам) раз-
вівае сучасную беларускую па-
эзію?

- Пытанне не да мяне.

Сей-той краў, пераймаў - Бог

ім судзіў.

- Што б Вы маглі

параіць маладым паэтам?

- Больш вучыцца і
больш працаўца.

**- Ніл Сымонавіч, якія
погляд, самая эфек-
тыўная рычаг ці стымулы
развіцця мастацкай літара-
туры?**

- Творчая свобода пісь-
менніка.

**- Якім вадоўным чы-
тачом?**

- Наставуць.

**- Хто з сучасных бел-
арускіх паэтаў Вам блізкі?**

- Чым?

- Пімен Панчанка. Сум-
леннасцю.

**- Які літаратурны
герой найболыши падобны да
Вас?**

- Ніколі не думаў пра

гэта.

- Доўгія гады сваю

творчую працу Вы спалучалі

з актыўнай грамадской і

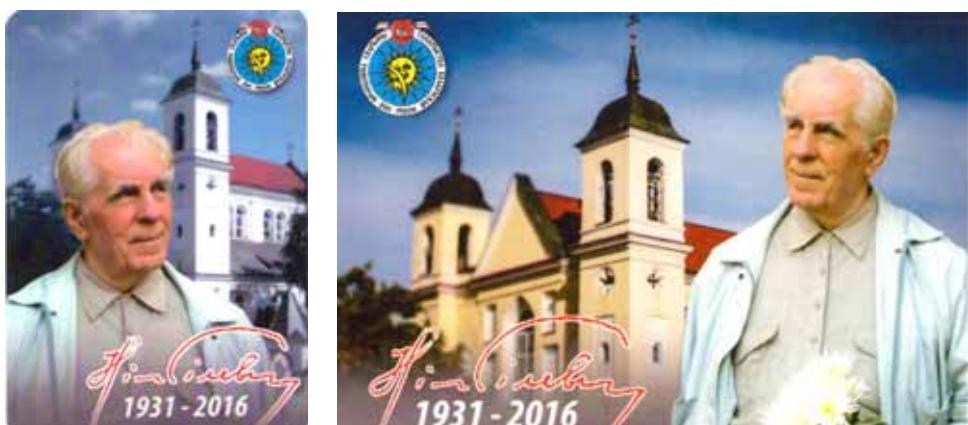
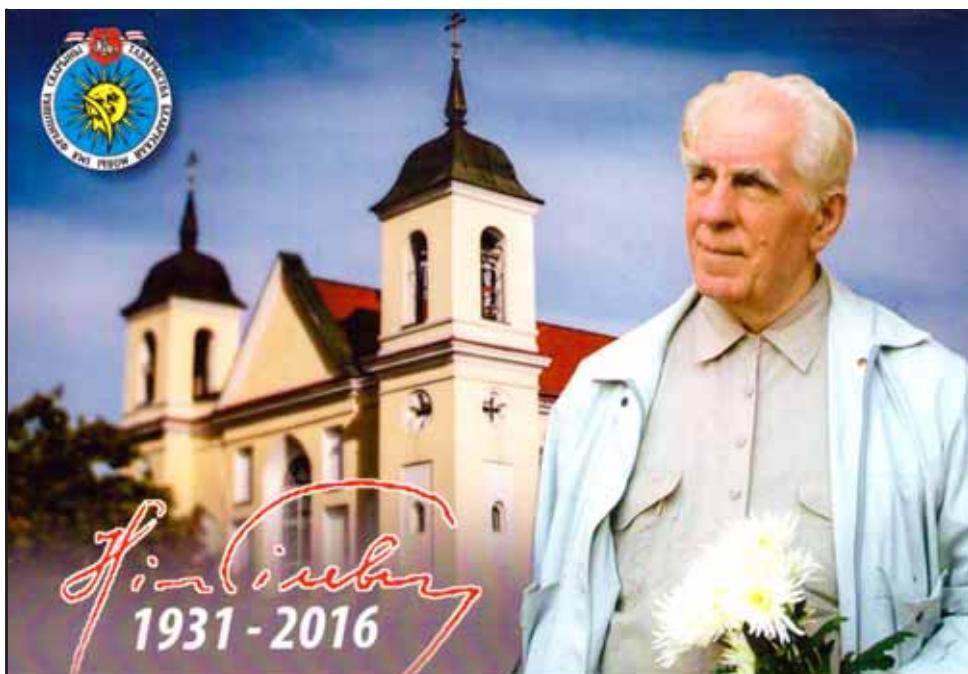
дзяржаўнай дзейнасцю. Гэтае

спалучэнне дапамагала

ці шкодзіла творч

Да 85-годдзя Ніла Гілевіча

Да 85-годдзя з дня нараджэння Ніла Гілевіча ТБМ выдала наценны каляндар, кішэнны каляндарык і паштоўку:

Адукацыйныя паслугі
Школа асобаснага росту
"ШАР"

Псіхолаг Людміла Дзіцэвіч
Семінар -трэнінг
"Ачышчэнне свядомасці
пакінутага"
07.10.2016 а 18-ай

Калі вы хочаце даведацца, як ачысціць сваю свядомасць ад негатыўных эмоцый і думак пра тое, што ты - ахвяра жыція, адзінокі, нікому не патрэбен, што цябя пакінулі близкія людзі, калегі адварнуліся ад цябе або з'ядаюць на работе, усе занятыя сваімі справамі, вам шкада сябя і хочацца, каб вас абнялі, прытулілі, "узялі на ручкі", любілі і быў побач, калі ваша цела, мускулы абліслі, а шыйныя пазванкі сагнуліся пры астэхандрозе, то запрашаема да семінар -трэнінга

"Ачышчэнне свядомасці пакінутага", які адбудзеца 07.10.2016 з 18.00 па 21.00 па адресе: вул. Румянцева, 13 (ст. метро пл. Перамогі).

На семінары-трэнінгу разглядаецца псіхалагічная траўма пакінутасці, харктэрная асаблівасці людзей з гэтай траўмай, спецыфіка іх думак і эмоцый і метадам псіхалагічных практыкаванняў адбываеща ачышчэнне свядомасці траўмаванага, навучанне більш незалежным, знайсці сваё Я, любіць сябе. У выніку наведвання семінару-трэнінгу чалавек становіцца больш спакойным і радасным, вучыцца пазбаўляцца ад маркоты і дэпрэсіўных думак, ад болю ў спіне, астмы, бранхітаў, мігрэны, дыябету і інш. хвароб. Жыццё становіцца больш пасляховым, камфортным і радасным.

Для контактаў:
сл. тэл. (+375 17) 327-60-88;
х.тэл. (+375 17) 231-44-35;
МТС (+375 29) 769-29-78;
velcom (+375 29) 960-14-53;
e-mail spadar@yandex.ru.

Заняткі ў Школе асобаснага росту "ШАР" праходзяцца кожную пятніцу а 18-ай гадзіне (звяраць з абвесткамі) ў сядзібе ТБМ па адресе: вул. Румянцева, 13. Наступныя заняткі - 14.10.16.

Для контактаў:
сл. тэл. (+375 17) 327-60-88;
х.тэл. (+375 17) 231-44-35;
МТС (+375 29) 769-29-78;
velcom (+375 29) 960-14-53;
e-mail spadar@yandex.ru.

Заняткі ў Школе асобаснага росту "ШАР" праходзяцца кожную пятніцу а 18-ай гадзіне (звяраць з абвесткамі) ў сядзібе ТБМ па адресе: вул. Румянцева, 13. Наступныя заняткі - 14.10.16.

Для контактаў:
сл. тэл. (+375 17) 327-60-88;
х.тэл. (+375 17) 231-44-35;
МТС (+375 29) 769-29-78;
velcom (+375 29) 960-14-53;
e-mail spadar@yandex.ru.

Заняткі ў Школе асобаснага росту "ШАР" праходзяцца кожную пятніцу а 18-ай гадзіне (звяраць з абвесткамі) ў сядзібе ТБМ па адресе: вул. Румянцева, 13. Наступныя заняткі - 14.10.16.

Моўная палітыка ў вышэйшай адукацыі

23-24 верасня ў Менску праходзіла Міжнародная наукоўска-практычная канферэнцыя "Грамадскі ўдзел у мадэрнізацыі вышэйшай школы: роля грамадзянскай супольнасці ў імплементацыі Дарожнай карты разфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі".

Арганізаторы канферэнцыі: **Грамадскі Балонскі камітэт**/Беларусь, **Агенцтва сацыяльнай і палітычнай экспертызы**/Літва, **Беларуская нацыянальная платформа Форуму грамадзянскай супольнасці Усходняга партнёрства**/Беларусь, **Міжнародны кансорцыум "Еўрапейская Беларусь"**/Беларусь, **Наукова-даследчая ўстанова "Аналітычная група ЦЕТ"**/Беларусь. Партнёр канферэнцыі - **Офіс па правах людзей з інваліднасцю**/Беларусь, генеральны інфармацыйны партнёр - **Журнал journalby.com**. У форуме прымаў ўдзел **Людзьмілія Вікторына**, кіраўнік Дэлегацыі ЕС у Рэспубліцы Беларусь, **Ян Садлак**, прэзідэнт Абсерваторыі акадэмічнага рэйтингу і якасці IREG (Францыя), намеснік Міністра ўдзелу Украіны і Грузіі, прафстадунік **Азербайджана і Арменіі**.

У канферэнцыі браў ўдзел першы намеснік старшыні ТБМ **Алена Анісім**. Тэкст яе выступу прыведзены ў апошнім увазе.

Моўная палітыка з'яўляецца складовай часткай агульной дзяржаўнай палітыкі. Палітычныя прыярытэты эліты ў моўнай сферы вызначаюць сутнасць самой дзяржавы. Прагэту ўзаемаабулонасць беларускі філософ В. Акудовіч выказаўся так: "Палітыка, як форма ўлады - гэта перадусім мова".

На самым пачатку дзяржаўнага будаўніцтва Беларусі напрыканцы XX ст. моўнаму пытанню надавалася вялікая ўвага. Так, прыняты яшчэ ў БССР "Закон аб мовах" прадугледжваў поўны пераход усіх сфераў грамадскага жыцця на беларускую мову на працягу 10 гадоў. Важней часткай моўнай палітыкі было пашырэнне ўжывання беларускай мовы ў сістэме адукацыі ў цэлым і ў сферы вышэйшай адукацыі ў прыватнасці. Аднак перыяд тагачаснай беларусізацыі аказаўся занадта кароткім. Абвешчанае ў выніку рэферэндуму 1995 г. дзвюхмоўе на справе аказалася дзяржаўным аднамоўем з ігнараваннем дзяржаўнасці беларускай мовы.

У выніку так і не была створана сістэма адукацыі на беларускай мове ў ВНУ, нягледзячы на яе запатрабаванасць у грамадстве: за адкрыццё Нацыянальнага ўніверсітэта з беларускай мовай навучання падпісалася на той час больш як 50 тысяч грамадзян.

Грамадскае аўяднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" ўвесь час надавала вялікую ўвагу таму, каб у сферы вышэйшай адукацыі беларуская мова займала належнае месца. Але максімум, чаго можна было дамагчыся, гэта выкладанне

абснай дысцыпліны "Беларуская мова. Прафесійная лексіка" ("Беларуская мова. Афіцыйна-справавы стыль"). Трэба адзначыць, што і гэты курс увесь час карэктаваўся на прадмет змяншэння аўтама і гадзін на яго выкладанне. Таму наша арганізацыя пастаянна займалася маніторынгам гэтай ситуацыі, дасылаючы адпаведныя лісты непасрэдна ў наўчальныя ўстановы, а таксама ў Міністэрства адукацыі. Наша трывога была выклікана тым фактам, што пасля атрымання дыплома беларускай ВНУ выпускнікі не моглі ажыццяўляць сваю професійную дзеянасць на дзяржаўнай беларускай мове па прычыне слабога валодання. А гэта прыма супярэчыць заканадаўству, якое патрабуе ад любога службовца валодання абедзвюмі мовамі ў поўным аўтама, неабходным для выканання ім сваіх службовых абавязкаў. У выніку такай моўнай палітыкі трывогу: размытая нацыянальная самадэнтыфікацыя як значнай часткі грамадства ў цэлым, так і палітычнай эліты ў прыватнасці. А гэта ўжо ставіць пад пагрозу існаванне незалежнай краіны Беларусь.

Якім бачыцца выйсце з такою ситуацыяй?

Пэўныя перспектывы дае, на нашу думку, далучэнне Беларусі да Балонскага практэсу. Наша грамадскае аўяднанне бачыцца на сёння, як адзін з неабходных кроаку, магчымасць заснаваць Нацыянальны ўніверсітэт з беларускай мовай навучання як установы новага

тыпу, у якой будуць улічаны выклікі новага часу, а таксама вопыт трансфармациі сістэмы вышэйшай адукацыі ў суседніх краінах. Такі ўніверсітэт павінен стаць установай для падрыхтоўкі нацыянальна арыентаванай палітычнай і інтелектуальнай эліты краіны. Пэўныя заходы для гэтага ўжо зроблены: створаны аргкамітэт з удзелам прадстаўнікоў многіх грамадскіх арганізацый (Еўрапейская Беларусь, Лягуты ўніверсітэт, Беларускі калегум, Грамадскі Балонскі камітэт і інш.), якія маюць досьвед працы ў сістэме вышэйшай адукацыі і ў сферы нефармальнай адукацыі. Працы наперадзе шмат. Аднак час і сітуацыя вымагаюць таго, каб накіраваць намаганні для змянення моўнай палітыкі з мэтай вяртання беларускай мове - мове тытульнай нацыі краіны - яе рэальнага статусу дзяржаўнай. Як зазнае член-карэспандэнт НАН Беларусі А.А. Лукашанец: "Менавіта фарміраванне культуры моўных адносін і моўнай адукацыі, прававой граматыкі і каректнасці дзяржавных органаў і дзяржавных службачых за выкананнем моўнага заканадаўства павінна стаць адным з прыярэтытаў дзяржаўнай ідэалогіі на наступным этапе развіція і паглыблення беларускай дзяржавы".

Якім бачыцца выйсце з такою ситуацыяй?

Пэўныя перспектывы дае, на нашу думку, далучэнне Беларусі да Балонскага практэсу. Наша грамадскае аўяднанне бачыцца на сёння, як адзін з неабходных кроаку, магчымасць заснаваць Нацыянальны ўніверсітэт з беларускай мовай навучання як установы новага

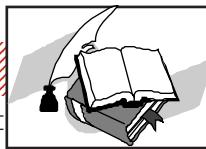
Карэспандэнта "Нашага слова" прынялі ў "Саюз беларускіх пісьменнікаў"

27 верасня адбылося чаргове паседжанне Рады ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў", на якім у арганізацыю былі прынятыя новыя сябры, літаратары Эла Оліна (Дзвінская), Зміцер Дзядзенка, Ала Нікіфорчык, Марыя Новікава. Была адноўленая як чальц СБП празік Алена Брава.

Віншуюць усіх новых сябров Саюза і ў першую чаргу спадарыню Элу. Зычым сілаў і натхнення ў літаратурнай і журнالісткай дзеянасці.

На здымку: крайняя злева Эла Оліна.

Навіны Германіі

Усходнеўрапейская акадэмія сацыяльнай дэмакратыі 2016 (Германія)

Фонд Фрыдрыха Эбера запрашае маладых лідараў (25-35 год) з краін "Усходняга партнёрства" і Расіі ў Берлін і Шверын для навучання ва Усходнеўрапейскай акадэміі сацыяльнай дэмакратыі - з 20-га па 27-га лістапада 2016 года.

Мерапрыемства спланавана для 25-ці ўдзельнікаў, якія зацікаўлены ва ўзмацненні палітычнага дыялогу паміж іх краінамі і Германіяй, а таксама Еўразвязам. Навучанне дае магчымасць набыць ключавыя кампетэнцыі і навыкі ў галіне ўзаемаразумення, прамоўцы

мірнага дыялогу, абмену досведам сацыяльнай дэмакратычнай палітыкі. Прадугледжаны дыскусіі з узделам экспертаў у галіне грамадзянскай супольнасці і палітыкай. Програма навучання ўключае дэзены варшоп шо Германіі лістападзе, а таксама сесіі ў Малдове, Грузіі і Украіне ў 2017-м.

Патрабуецца добрае валоданне ангельскай мовай. Вітаюцца актыўныя грамадзянскай супольнасці, маладыя лідари прагрэсіўных палітычных партый і сацыяльных дэ-

макратычных моладзевых арганізацій, маладыя парламентары і прадстаўнікі ўрадаў.

Арганізаторы пакрываюць выдаткі ўдзельнікаў. Кандыдаты мусіць адправіць CV (памер - 1 ліст) і матывычны ліст (максімум 2 строноў), які ўтрымлівае 2-3 ідэі па стварэнні сеткі для будучага супрацоўніцтва ў Еўропе. Дэйлайн - 15 кастрычніка 2016 года.

Абраныя кандыдаты пройдуть Skype-сумоў ў кастрычніку.

АДБ "Брусьель".

Інстытут Гётэ ў Менску: Стыпендыі для выкладчыкаў нямецкай мовы на павышэнне кваліфікацыі ў Германіі

Інстытут Гётэ ў Менску інфармуе пра магчымасць для выкладчыкаў нямецкай мовы падаць дакументы на стыпендыю для павышэння кваліфікацыі ў Германіі ў 2017 годзе. Вітаюцца тыя, хто хоча ўдасканаліць свае моўныя веды, паглубіцца з краіназнаўства і пазнаёміцца з сучаснай Германіяй і яе культурай.

Арганізаторы пропануюць уздел:

- семінарах для ўдасканалення ведаў у галіне краіназнаўства (тып L);

- семінарах для ўдасканалення ведаў у галіне краіназнаўства і ў методыцы выкладання нямецкай мовы (тып MD).

Патрабаванні да кандыдатаў:

- з'яўляцца настаўнікамі нямецкай мовы або рыхтаваць будучых настаўнікаў нямецкай мовы, займацца перападрых-

тоўкай;

- працягваць працаўцу выкладчыкам нямецкай мовы ў бліжэйшыя некалькі гадоў;

- быць гатовым перадаць набытыя веды калегам па навучальнай установе;

- з'яўляцца сталым удзельнікам праграм Інстытута Гётэ ў Менску;

- авабязкова прымаць уздел у прадугледжанай культурнай праграме семінару;

- мець добры ўзоровень валодання мовай, інш.

Стыпендыя ўключае:

кошт заняткаў, экскурсій, культурных мерапрыемстваў;

пражыванне ў 1-2-месным пакоі, сняданкі;

кошт абедаў (акрамя святочных дзён, выходных);

медицynскую страхоўку;

выплаты на кішэнныя выдаткі;

кампенсацыі вандруёкі.

Апошні дзень падачы дакументаў - 16 кастрычніка 2016 года.

АДБ Брусьель.

Грэгар Зандэр наведаў Менск і паўдзельнічаў у літаратурных сустрэчах

Супольны літаратурны выступ беларускага пісьменніка Альгерда Бахарэвіча і нямецкага Грэгара Зандэра адбыўся ў Менску. Імпрэза прайшла ў кнігарні "Логівінаў" пры падтрымцы Інстытута імя Гётэ. Адна з галоўных арганізаторак сустрэчы Таццяня Захарэнка распавяла пра значэнне такой сустрэчы:

- Самае малое, што можа даць такі сімбіёз, то гэта - нашыя чытачы і беларускія пісьменнікі, якія не валодаюць нямецкай мовай, могуць пазнаёміцца з творчасцю нямецкага аўтара. І гэта не адзіны аўтар, з творчасцю якога яны ўжо пазнаёміліся. І не толькі беларускія пісьменнікі, а таксама студэнты прыходзяць да нас.

Урэштка з твораў гучалі ў сін-

хронным перакладзе. Такім чынам у беларускага чытача была магчымасць даведацца больш пра культуру Нямеччыны, а ў нямецкага пісьменніка - амбіянца літаратурным досведам з беларускімі калегамі.

Грэгор Зандэр нарадзіўся ў 1968 годзе ў Шверыне. Вычуваў медыцыну, германістыку, гісторыю, а таксама журналістыку ў Берліне. Дэбютаваў у 2002 годзе, апуб-

ліковаўшы книгу "Але я нарадзіўся тут". Аўтар двух раманаў і зборнікаў апавяданняў, лаўрэат некалькіх літаратурных прэмій, у тым ліку прэміі найлепшаму нямецкаму аўтару кароткай прозы Deutscher Erzählerpreis за книгу Winterfisch і прэміі Аннелізэ Вагнер. Жыве ў Берліне.

Беларускае Радыё Рацыя.

Фота з фэйсбука Альгерда Бахарэвіча.

Не стала Міхася Бараніка

24 жніўня 2016 года перастала біцца сэрца Міхася Бараніка, рыцара і пісняра беларускай мовы. Ён нарадзіўся 3 траўня 1945 г. у агромістай краіне, якая звалася Савецкім Саюзом, якой цяпер няма, у маленькім старадаўнім мястэчку Гарадзішча Баранавіцкага раёна. У верасні 1939 г. мястэчка было далучана да той магутнай дзяржавы, якой цяпер няма. Людзі тутэйшыя мовы расейскай не ведалі. Але хутка ёсё змянілася. На кіраўніцтва пасады ў мястэчка новая ўлада прыслала людзей рускіх. Школа Гарадзішчанская робіц-

ца рускамоўнай. Потым, чамусыці, беларусам робіцца сорамна кантактаваць на сваёй мове, і мы, гарадзішчанцы, пераехаўши ў Менск, ужо ганаўміся адсутнасцю беларускага акцэнту.

Міхася апярэдзіў свой час, адчӯ адраджэнне раней за іншых. Яшчэ да калапсу Саюза ён паварочаўца да мовы роднай і ўжо ніколі не вяртаецца назад, не боўгаеца ў двухмоўі, як большасць з нас. З ёю ён надалей жыў, за яе хвароў і з ёю ў сэрцы памёр, апяваючы і песьчачы яе ў сваіх песнях пад гукі нязмена вандруючай з ім

на жыцці гітары. Мова беларуская будзе ягоным помнікам.

Наталія Лабанава.

Клецкія бітвы: 1506 і 1706

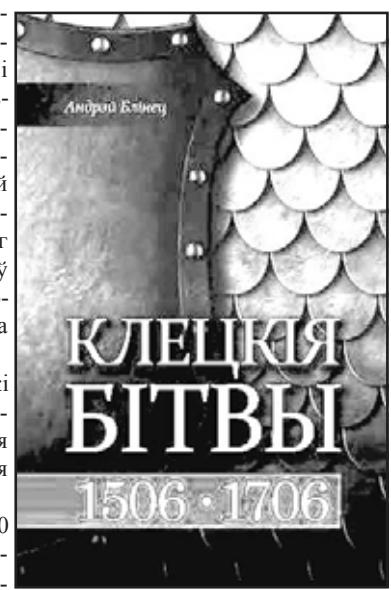
За апошнія два гады я набыў пяць кніг, якія выдаў індывідуальны прадпрымальнік Андрэй Мікалаевіч Янушкевіч.

Апошняя выданне: "Клецкія бітвы: 1506 і 1706 гады" прыдбаў ў славутай краме "Акадэмкніга". У книзе гісторыка Андрэя Блінца распавядаецца пра дзве ваенныя падзеі, якія аўядноўвае адно месца здарэння. Пад Клецкам ў 1506 і 1706 гадах адбыліся бітвы, якія значна паўплывалі на гісторычнае развіццё Беларусі, пра гэтыя падзеі я чую на семінарах і лекцыях Паўла Алегавіча Лойкі. Разгром крымскіх татар войскам Вялікага Княства Літоўскага ў жніўні 1506 г. з'яўляецца адной з найбольш славутых перамог у ай-

чыннай гісторыі. Бітва паміж шведскім і расійскам-украінскім злучэннемі вясною 1706 г. стала кульминацыйнай баявых дзеянняў у Наваградскім ваяводстве падчас Вялікай Паўночнай вайны. У дадатак змешчаны шэраг малавядомых дакументаў XVI і XVIII ст.ст., некаторыя з якіх друкуюцца ўпершыню.

Дызайн вокладкі зрабіла Антаніна Нявінская. Карэктары - Надзея Вішнеўская і Настася Трафімчык.

Наклад кнігі - 500 асобнікаў. Выданне разлічана на ўсіх, хто цікавіцца ваенай гісторыяй эпохі ранняга і новага часу.

Аляксей Шалахоўскі,
гісторык, краязнавец.

Не! - "Бульбашу"

У Салігорску ўзнікла грамадская ініцыятыва "Не! - "Бульбашу" ў Беларусі". Сябры Салігорскай суполкі ТБМ распачалі збор подпісаў за адмену дзяржаўнай рэгістрацыі гандлёвага супольства бэнду "Бульбаш". Гэта назва, абраців для беларусаў, не павінна ўжывацца на дзяржаўным узроўні. Прапануем сябрам суполак ТБМ салідарызавацца з намі падтрымаць грамадзянскую ініцыятыву "Не! - "Бульбашу" ў Беларусі".

Бланкі з подпісамі просім накіроўваць на адрас: 220034, г. Мінск, вул. Румянцева, 13, ТБМ.

Паважаны Беларус!
Паважаныя суічынікі!

Звярнуцца да Вас прымусілі наступныя абставіны. У Рэспубліцы Беларусь дзейнічае гандлёвы бэнд "Бульбаш", які сваёй назівай абраজае годнасць беларусаў, выкарыстоўваючы імперскую мянушку народа. Тым самым, на дзяржаўным узроўні, пропагандуе абраців

на стаўленне да нашай нацыянальнай і чалавечай годнасці.

У суседніх краінах на бытавым узроўні ходзяць абрацівы выразы "кацап", "хахол", але на дзяржаўным узроўні гэта не працыкуюцца. Мы, падпісанты, выказываем свой пратест супраць гэтага бэнду і выступаем за яго адмену. Трэба Беларусам у Беларусі "людзьмі звацца". Твой подпіс - твой асабісты ўнёсак у адраджэнне нацыянальнай і чалавечай годнасці.

п/п	Прозвішча, імя	Месца жыцця	Дата	Асабісты подпіс
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

"Русский мир" у беларускім касцёле

**У Магілёве католікі ўпершыню
правялі імшу па-расейску**

У Магілёве ўпершыню адбылася каталіцкая імша на расейскай мове. У кафедральны касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі і Святога Станіслава прыйшли на яе 34 чалавекі.

Цягам некалькіх дзён у канцы беларускамоўных службай святыя абвяшчалі, што ад нядзелі 2 кастрычніка пачнуцца службы па-расейску. Святыя тлумачылі: быў звярот ад вернікаў, якія папрасілі праводзіць такія службы, бо не разумеюць беларускай і польскай мовай. Адзначалася, што набажэнствы на расейскай мове - эксперымент, і далешы яго лёс будзе заляжаць ад наведвання.

Тым часам некаторыя католікі, якія прыходзяць на службы па-беларуску, не ўтойвалі сваёй незадаволенасці расейкамоўнымі набажэнствамі. Іх дзвол вернікі разглядалі як правакацыю ці дапускалі, што каталіцкія герархі пагадзіліся на ініцыятыву пад ціскам уладаў. Вернікі адзначалі, што не змаглі адшукаць у гісторыі магілёўскага касцёла, каб службы адпраўлялі на расейскай мове. Разам з тым ніводзін з незадаволеных не пагадзіўся публічна агучыць сваёй пазіцыі. Сваю адмову тлумачылі тым, што касцёл - не месца для палітыкі.

Устрышаліся ад каментароў наконт расейкамоўных набажэнстваві і магілёўскія святыя. У прыватных гутарках яны давалі разумець, што дзвол на службы па-расейску - гэта місіянерскі крок.

Святая імша на расейскай мове была прызначаная на 17 гадзінай. Вялікага наплыwu вернікаў на яе не назіралася. Час ад часу на цвінтары збіраліся невялікія купкі людзей, якія між сабою гутарылі, а потым заходзілі ў касцёл.

- Мы беларусы, але мы расейкамоўныя беларусы. Усё жыццё мы пражылі ў нашай вялікай краіне - Саюзе Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, - адзялагаваў на пытанні журналіста, чым выкліканая неабходнасць правядзення расейкамоўных набажэнстваві, вернік, які прыйшоў на службу з жонкай. - Мы выгадавалі

на расейскай мове, і, галоўнае, мы думаєм па-расейску. Працэнаўт дзевяноста беларусаў таксама думаюць на расейскай мове. Гэта мае вялікае пахалагічнае значэнне для чалавека, - патлумачыў сваю пазіцыю суразмоўца. - У той жа час мы любім, нам падабаецца беларуская мова, але думаєм мы ўсё ж на расейскай. Тому яна нам і родная.

- Мы большую частку жыцця пражылі ў Санкт-Пецярбургу. Выйшлі на пенсію і прыехалі ў Беларусь, - далучылася да гутаркі жонка суразмоўцы.

- Я сёння пабываў на беларускамоўнай імши, і найбольш актыўнай вернікі напружыліся, пачуўшы абвестку, што ў касцёле адбудзеца служба па-расейску. Некаторыя з іх не ўтойвали, што такі крок разглядаюць, як правакацыю? - пытала суразмоўцу.

- Я магу і па-беларуску гаварыць, - паспяшалася адказаць магілёўская каталічка. - Я вывучаю набажэнствы па-беларуску і па-польску. Мяне зацвіць Браніслава, і бабцю мою звалі Браніслава. Яна таксама была каталічка. Аднак іншым разам пачуеш беларускую слова і не ведаш, што яно азначае, бо думаеш ўсё роўна на расейскай. У нас жа і малітоўнікі на расейскай мове ёсць, - паказала малітоўнікі кабета, спяшаючыся з мужам на службу.

- Прыйшла, каб паглядзець, хто не разуме беларускай мовы. Дзеля цікавасці прыйшла, - заявіла наступная суразмоўца. - Гэтай ініцыятыве "руsskij mir" паспрыяў. Не думаю, каб дванаццаць вернікаў наважыліся на такі крок. Гэта не першай ўжо спроба. Папярэдня скончыліся нічым, і гэтая скончыцца гэтааксама, - упэўнена адзначыла беларускамоў-

ная каталічка.

Наступная суразмоўца ў купцы са святыаром абліякоўвала навіны каталіцкага жыцця. На пытанне, ці прыйшла яна на расейскамоўнае набажэнства, пэўна не адказала, аднак ініцыятыва такая ёй да спадобы.

- Мы знаходзімся побач з Расеяй, і людзям, якія прыяджаюць адтуль, супрады цяжка малітца па-беларуску ці па-польску. У каго слабая вера, той прыйдзе, паслухав і скажа: "Ай, мне неяк незразумела". І перастане хадзіць у касцёл. Перастане змагацца, і, самі ведаеце, да чаго гэта прывядзе, - выклала сваю пазіцыю дзячычына і тут жа дадала: - Калі ж служба будзе на роднай мове такіх вернікаў, то нават для пяцех яе трэба праводзіць, у гэтым ёсць сэнс.

- А чаму, - пытала ў суразмоўцы, - такая ініцыятыва ўзнікла цяпер, а не год ці два таму?

- Бо больш святыарой стала, - адказала яна. - Раней не было рэсурсаў, а цяпер яны з'явіліся.

- Прыйшлі да біскупа расейскамоўнай вернікі, каб была імша на іхнай мове, - далаўчыўся да гутаркі святыар. - Калі б да яго прыйшлі нямецкамоўныя, то біскуп меўся б зрабіць імшу па-немецку. Трэба быць адкрытым для людзей, каб яны сустрэлі Хрыста.

Яшчэ адна маладая каталічка прызнаеца, што з недаверам ставіцца да ініцыятывы наконт расейскамоўнай службы. Суразмоўца бачыць ў яйнічырасць:

- Я ўсё сваё жыццё хаджу ў касцёл, і службы праходзяць па-беларуску і па-польску. Да расейскамоўнай імши стаўлюся трохі насырождана. Я прысутнічала на такіх службах, калі адбываўся міжнародныя сустэрэны з узделам беларускай, расейскай і ўкраінскай моладзі. Але тады расейская мова дапамагала паразумеваму. З аднаго боку, расейскамоўныя службы, можа, і дапамогуць людзям, якія кажуць, што не разумеюць па-беларуску. А з другога боку, дужа падазронна, што гэтыя людзі не разумеюць беларускай мовы, хоць яны ў Беларусі жывуць.

Радыё Свабода,
Магілёў.

Нядаўна адміністрацыя Гарадской бібліятэкі ў Лідзе, упрадкоўваючы свой кніга-збор, адабрала, як кажуць, цэлы воз рознага непатрэбнага кніжнага смеція - відочна школьнага для моладзі і дарослых - і, прыгаварыўшы да аўтадафэ, часова пакінула гэтыя кнігі ў кутку. Тым часам наш паважаны рэдактар (Абрамовіч-Л.П.), які ўсім цікавіца і ўсё можа здабыць, выпадкова натрапіўшы на гэтыя кнігі, запусціў у іх рукі і вылавіў смутную кнігу, якую памятаюць старыя людзі, але не ведае моладзь: *Bolcewicz Henryk. Stosunki kościelne na Litwie: listy otwarte ksiedza do ksiez. Monachium, 1905. Naklad Jana Zawadzkiego.*

Як гэта было 100 гадоў таму назад

Са старой кніжкі*

Нядзяўна адміністрацыя Гарадской бібліятэкі ў Лідзе, упрадкоўваючы свой кніга-збор, адабрала, як кажуць, цэлы воз рознага непатрэбнага кніжнага смеція - відочна школьнага для моладзі і дарослых - і, прыгаварыўшы да аўтадафэ, часова пакінула гэтыя кнігі ў кутку. Тым часам наш паважаны рэдактар (Абрамовіч-Л.П.), які ўсім цікавіца і ўсё можа здабыць, выпадкова натрапіўшы на гэтыя кнігі, запусціў у іх рукі і вылавіў смутную кнігу, якую памятаюць старыя людзі, але не ведае моладзь: *Bolcewicz Henryk. Stosunki kościelne na Litwie: listy otwarte ksiedza do ksiez. Monachium, 1905. Naklad Jana Zawadzkiego.*

C. 88.

Пажобнасць нашага люду я называў бы паганскім хрысціянствам. Рэлігійныя абрэды выконваюцца досьціц скруплёзна, а ў жыцці - паганскі дух. Народ ходзіць у касцёл, спавядзенца, штодзённа адмаўляе пацеры, цалкам адбывае пасты і адначасова поўны ўзаемнае незыгчывасці, цешыцца з чужога гора, не шануе чужой уласніц, падпalamі се не нависці паміж суседзяў, свяркі і праклёнамі робіць пекла з сваёй сям'і. Наш звычайні селянін будзе засмучаны з-за страты ружанца ці з таго, што сплюне пасля камуніі, але без усялякага сумнення ўлезе на чужы луг, ніву, лес, абрацдзе брата, будзе за рубель ці кілішак фальшыва сведчыць у судзе, гроши, пазычаныя без сведкаў, не верне, будзе крыйдзіць удаву і сірот, і пры тым ніхто не абароніць слабых, бо прызычыўся да пакуты біління і шануе толькі сліту. Адзін селянін скраў кавалак сала, але гэта была пятніца і таму не ёў гэтае сала ні ў той дзень, калі скраў, ні ў наступны і толькі ў нядзелю пачаў ёсць тое, што скраў. Іншага злапалі, калі пасвіту быдла на чужой ніве, ён пры гэтым мей ружанец і маліўся.

Аўтар лістоў не падаў ні свайго імя, ні прозвішча. Вेрагодна, ён быў рым-каталіцкім ксяндзам. Арыентуючыся па ўзгаданых у лістах геаграфічных назвах: Вільня, Ашмяны, Эйшишкі, Ліда, Гародня, Беласток, можна выказаць згадку, што аўтар жыў і пісаў дзесьці на Лідскай зямлі. І таму для нас, жыхароў гэтай зямлі, кніга мае пэўную цікавасць.

Не могу устрымашца ад таго, каб не падзяліцца з чытачамі "Лідскай зямлі" некалікімі старонкамі гэтай смутнай кнігі. Хай старыя ўспомінья а маладыя даведаюцца, як гэта было сорак гадоў таму. Хіба, ніхто з узгаданых у лістах асабаў ужо не жыве і, непрыемна, канешне, узгадваць іх імёны - бо не могуць адказаць. Мушу сказаць, што не маю інтэнцыі прынізіц памяць памерлых ці жывых, а маю інтэнцыю памяць той час трохі з іншага боку. Схіляюся над магіламі памерлых, а перад аўтарамі лістоў, калі яму выпадковая патрапіць гэты артыкул, выбачаюся.

Вось аб чым думаў і што пісаў аўтар тых лістоў:

C. 23.

Нягледзячы на русіфі-

катарскія ўпływy школы і войска, наш народ калі не варожа дыкабрыяўшы ставіцца да ўраду. Народ - гэта белы ліст, на якім яшчэ нічога не напісаны. Дабрадзейства адмены прыгною не адчуваюцца маладым пакаленнем, якое не ведае паншчыны. З-за павелічэння насельніцтва гаспадаркі драбнечкоў і разам з імі драбнечкоў і "ўдзячніц" ураду. Рэлігійны ўціск, цяжкасць зарабіць у сваім краі на хлеб толькі таму, што ты -

C. 67.

Інтэлігенцыя не працуе з народам і ўвесь свой час праводзіць за картамі. Ксёндз ёсць "пажондным" партнёрам калі не хапае чацвёртага. Кариёжная гульня ёсць адзінам нашым інтэлектуальным высілкам у правінцыі, цэнтрам гэтага руху часта ёсць плябанія і варштаты капланскай працы - зялёныя столікі. Па-за картамі, "інтэлек-туальнай" ежай служаць плёткі, "тоўстыя" нясмешныя анекдоты і ў самым лепшым выпадку палітыка, якая разумееца на газетным узроўні.

C. 77.

На парозе плябаніі стаіць заплаканая кабета, вітае прафашча нізкім паклонам. "А, што скажаш?" - пытаета слуга Божы. "Муж памэр, колькі духоўны айцец скажа заплациць за пахаванне?" - "Ці ж не ведаеш, столькі, як і ўсе". - "Ойча духоўны, дзеци малыя, муж дуго хварэў, лекі, доктар шмат каштавалі". - "Цыц! Што там пішчишь, баба, на дактараў знайш-

ла, а чым касцёл горшы?". "Прайда, ойчанька, на касцёл гэта, як для Бога, не трэба шкадаваць, але ж я бедная, маю толькі тры рублі і тыя пазычыла". "Маеш гаспадарку, маеш карову, можам яшчэ пазычыць". Падобныя дыялогі паміж пастарамі і авечкамі не належаць да выключэнняў. Гандлі пры пахаванні і іншых рэлігійных паслугах адбываюцца сапраўды, як у лаўцы. Хцівасць і бязлітасны холад веююць ад такіх жывых "евангельскіх" уроўні да бліжняга. Духоўныя айцы маюць шмат жыццёвой інфармацыі: ведаюць, колькі з дзяўчынамі ўзаемнае незыгчывасці, цешыцца з чужога гора, не шануе чужой уласніц, падпalamі се не нависці паміж суседзяў, свяркі і праклёнамі робіць пекла з сваёй сям'і. Адзін селянін скраў кавалак сала, але гэта была пятніца і таму не ёў гэтае сала ні ў той дзень, калі скраў, ні ў наступны і толькі ў нядзелю пачаў ёсць тое, што скраў. Іншага злопалі, калі пасвіту быдла на чужой ніве, ён пры гэтым мей ружанец і маліўся.

C. 78.

Ведаю "слупоў" касцёла, якія насыльна навязваюць сваім авечкам складковыя імшы, яны даводзяць, што такія зборныя імши прызываюць асаблівія ласкі, што не кожны можа знайсці гроши на імшу, а ўсе разам могуць аплатіць святую імшу. Цяжка касцельнымі святошамі адмовіцца ад такіх спакусы і рупліва збіраюць юны гроши на складковую імшу, дастаючы такім спосабам сваім духоўным кіраўнікам pecunia stipendi .

C. 79.

"Візіта парадільная", ці так званая ў нас "каляда", і ці ж не ператварылася яна ў нас у напаўненне торбаў і кішэнія капланскіх?

C. 20 -

Ад ксяндзоў першай катэгорыі (прахвостаў і здраднікаў) яны адразніваюцца сваімі каталіцкімі пракананнямі, беззаганнымі жыццём, але падобныя да іх сваім адступніцтвам. Наогул, яны значна больш неяспечныя за першых. Тыя носяць на чале выразную пляму, якая сцеражэ авечак ад ваўка. Гэтыя сваёй прывязанасцю да касцёла і маральным жыццём усыплююць чуйнасць авечак і вядуць іх да мэтаў, якія вызначае ўрад. Гэтыя "распалячаныя ксяндзы" дапамагаюць ураду ў распалячванні вернікаў, гзн. у русіфікацыі Краю.

Да трэцій катэгорыі залічым тых, якія не прыхільнікі ўраду, жывяць у сваім сэрца прывязанасць да ўсяго, што сваё, аднак да нацыянальной справы руکі не прыкладаюць, хоць у сваёй душы яе і дабраласлаўяць. Гэтая трэцяя катэгорыя самая шматлікая, гэта большасць нашага святастру.

Да чацвёртай катэгорыі залічым маленъкую частку каплану - грамадзян. Іх сэрца паляе любоў і да нябеснай, і да зямной бацькаўшчыны. Яны служаць ля алтара веры і ля алтара бацькаўшчыны. Як пабожныя католікі, яны святкуюць касцельныя святы, як палякі і літвіны - нацыянальныя. Ім патрэбны Дзень канстытуцыі 3 мая і свята адкрыцця помніка Міцкевічу. Жывяць рэлігію святых, жывучых на небе, і адначасова паважаюць памяць герояў і геніяў і робяць усе, каб іх імёны не быly забытыя. Такіх, аднак, мала, іх можна палічыць на пальцах.

Бачым, што наш кір, акрамя малой часткі, для абароны нацыянальнага нічога не робіць. Ксёндз у нас прыніжаны і ў той ці іншай меры працуе на ўрад.

C. 65.

У Гародні, на такай важнай пляцоўцы, з усіх бакоў абкладзенай праваслаўем і русіфікацыяй, дэканам ёсьць разбэшчаны пошукам выгады ксёндз, скончаны сібaryт, адзінай мэтай якога ёсьць падабацца ўраду. Ва ўсіх павятовых гарадах нашай дыяцэзіі сядзіць дэкан альбо рашучы прападавальня (Ясевіч, Сайкоўскі), альбо несвядомыя прылады ў дзяржаўных руках (Сянкевіч, Карвоўскі, Шымкевіч, Дзякевіч). У іх касцёлах народ не мае нічога ні для сэрца, ні для розуму. Касцёлы брудныя, казанні ніжкі крытыкі, хораў, гэтага магутнага сродку прыцягнення народа да касцёла, няма, арганы лямантуюць аб божай помсце, касцельныя служкі жывуть у п'янстве і распуще, а ксяндзы - рэнегаты ці сібaryты - збіраюць гроши.

C. 15-16.

У 1898 г. ксяндзы і кіркі світы біскупа былі сведкамі яго вялікай добразычлівасці, якую ён выказаў знанаму прыхільніку ўраду, чалавеку ганебнаму, ашмянскому дэкану Сайкоўскуму падчас сваёй кананічнай візіты ў Ашмяны. Падчас выступу загадаў прапаведніку кс. Курчэўскуму хваліць з амбона гэтую пафарію і яе кіраўніка. У плябаніі быў папераджальная ветлівія з гаспадаром, паводзіў сябе так, як не паводзіў з звычайнімі, паважанымі ксяндзамі. Паслухаўшыся ксендза, прыхільніка ўраду, зрабіў візіт да ашмянскага спраўніка, які быў гэтым надта незадаволены, бо візіт каталикага біскупа мог паламаць яму ўрэтуацию. Пры абедзе кс. Звязоріч сказаў хвалебную прамову пра дэкану. Ніколі такога раней не бачылі ксяндзы, не заплямленыя саузам з урадам. Звычайнія ксяндзы з болем глядзелі на гэта і казалі: каб цешыца павагай біскупа, трэба быць тاім вось Сайкоўскім, біскуп робіць для нас узорам праўрадавага ксендза.

Прахвост Сайкоўскі быў даносчыкам і саслоў на кляштар свайго вікарія за тое, што той, шануючы кананічнае права, не згадзіўся спраўніку жалобную імшу па смерці Аляксандра.

Ад ксяндзоў першай катэгорыі (прахвостаў і здраднікаў) яны адразніваюцца сваімі каталіцкімі пракананнямі, беззаганнымі жыццём, але падобныя да іх сваім адступніцтвам. Наогул, яны значна больш неяспечныя за першых. Тыя носяць на чале выразную пляму, якая сцеражэ авечак ад ваўка. Гэтыя сваёй прывязанасцю да касцёла і маральным жыццём усыплююць чуйнасць авечак і вядуць іх да мэтаў, якія вызначае ўрад. Гэтыя "распалячаныя ксяндзы" дапамагаюць ураду ў распалячванні вернікаў, гzn. у русіфікацыі Краю.

Калі рыхтаваўся сваё працу да друку, атрымай я новую інфармацыю. Кс. Сайкоўскі данёс не на аднаго, а на двух сваіх вікарый. Пра аднаго з іх ўспамінаў раней. Другі вікарый атрымай пакаранне ў кляштары, таксама дзякуючы ашмянскому дэкану. Вікарый пасля адпраўлення ганароўскі Св. Імшы ў святочны дзень меў ужо спявак "цэзароўку" (Pro supremo gloriassimo), калі да алтара прыбышоў дэкан, каб прынесьці удзел у спеве. Вікарый збінятэжыўся і, пакланіўшыся перад алтаром, вярнуўся ў сакрыстыю. **Ксёндз - рускі патрыёт** убачыў у гэтым непавагу да імператара і адразу напісаў данос.

Крэўны на духу з Сайкоўскім ёсьць кс. Алехна, былы прэфект мужчынскай гімназіі ў Вільні. Даносіў ён на вучняў за чытанне польскіх кніжак у класе. Поўны хвалы, спачывае зараз на лаўрах як пробашч пафаріі Усіх Святых у горадзе Гедзіміна. Тым жа самым шпегаўска-данасцельскім майстэрствам валодае ксёндз Шварц, дэкан у Беластоку і прэфект тамтэйшай рэальнай школы. Я абраўші бы яго, калі б не залічыў у кола **ксяндзоў - рускіх патрыётаў**.

C. 17.

Нягоднікі дэканы і пробашчы сядзяць на багатых пробаствах і ани валаасінка з іх галавы не ўпадзе. Рускія прафесары ў семінары павялічваюць патрабаванні пры вывучэнні рускіх літаратуры і гісторыі. Хатні аршыст з ксяндзоў не знаты. Працэсіі па-за касцёлам не дазволены. Спявакі пры жалобнай пахавальнай працэсіі нельга. Забраныя касцёлы не вернуты. "Неблагонадежных" ксяндзоў у пробашчы ўрад не дапушчае.

* * *

Для разумення гэтага тэксту даю інфармацію аб асобах, якія згадваюцца ў тэксце:

Сянкевіч Юзаф, ксёндз-пробашч і дэкан у Лідзе ў 1889-1905 гг.

Курчэўскі Казімір, з 1893 г. ксёндз-пробашч у Эйшышках.

Элерт Юльян-Алойзы, ксёндз-пробашч фары і дэкан у Гародні, кандыдат акадэміі рымска-каталіцкай у Пецярбурзе, на службе з 1889 г.

Шварц Вільгельм, ксёндз-пробашч і дэкан у Беластоку, на службе з 1861 г., узнагароджаны ордэнам Станіслава 2 і 3 ступені і Ганны 3 ступені.

Ясевіч Мойжаш, ксёндз-пробашч і дэкан у Свянцянцах з 1891 г., узнагароджаны ордэнам Ганны 3 ступені.

Сайкоўскі Казімір, ксёндз-пробашч і дэкан у Ашмянах, на службе з 1859 г., узнагароджаны ордэнам Станіслава 3 ступені і Станіслава 3 ступені.

Карвоўскі Юзаф, ксёндз-пробашч і дэкан у Троках з 1878 г.

Шымкевіч Бенядыкт, ксёндз-пробашч і дэкан у Дзісне з 1856 г., узнагароджаны ордэнам Станіслава 3 ступені.

Дзякевіч Фердынанд, ксёндз-пробашч і дэкан у Свіры.

Алехна Юзаф, ксёндз-магістр тэалогіі, на службe з 1860 г., пробашч касцёла Усіх Святых у Вільні з 1887 г., член экзаменацыйнай камісіі школьнай акругі.

Солніцаў Міхаіл Дзмітравіч, калежскі саветнік, спраўнік ў Ашмянах з 1891 г., узнагароджаны ордэнам Ганны 3 ступені і Станіслава 3 ступені, Знакам Чырвонага Крыжа. Вядомы паляжэр.

Пераклад Леаніда Лагрэша.

Вайцюшкевіч у "Torvald'зе": песні для сяброў

На мінулым тыдні сябры ТБМ, актыўісты грамадской культурніцкай кампаніі "Будзьма", а таксама журналісты, музыканты выпраўліася ў Віцебск. Мэтай паездкі стала экспурсія па гэтым слáундым беларускім горадзе, сустэрцы з яго жыхарамі і актыўістамі мясцовай суполкі Таварыства беларускай мовы. У праграме вандруроў было і знаёмства віцябліян з новымі песнямі і кружэлкамі вядомага аўтара і выканаўцы Змітра Вайцюшкевіча ў рамках праекта "Разам да справы!", а таксама презентацыя кнігі, якія распавядае пра творчасць гэтага спевака і кампазітара - "Беларускія слова ад спеву".

Гасцімі са сталіцы апекаваўся і быў ім гідам па горадзе гісторык, краязнавец Мікола Піавар, які не толькі зрабіў цікавы экспкурс у гісторыю сваёй малой радзімы. Разам

захапіў менчукі ўлады - сокалам. Помнік уздымаеца ў адным з прыгожых месцаў Віцебска побач з Святаўваскрасенскай царквой.

Далейшы шлях вандруёнкі ляжаў па віцебскіх вуліцах да вядомай у горадзе культурніцкай пляцоўкі - арт-паба "Torvald", дзе ўсіх гасцей чакаў яго гаспадар спадар Віталь Броўка. Аддзячыўшы нашуму гіду Міколу Піавару за ягоныя веды, сапраўдны патрыятызм і захапляльны расповед пра Віцебск, гості падыхаваліся да канцэрту Змітра Вайцюшкевіча.

Артыстычную накіраванасць "Torvald'a" падкрэслівае і вінтажнае афармленне залы і галерэі арт-паба, а яго нацыянальную накіраванасць - беларускімі месчамі і аблігуюць на віцебскіх падыхаваліся да канцэрту Змітра Вайцюшкевіча.

Заключная частка песеннай праграмы Вайцюшкевіча была адзначана новымі песнямі на вершы паэта Уладзіміра Някляева для праекту "Жаночае імя Беларусі", які выканаўца запісвае ў Польшчы са струнным квартэтам. Змітер з уласцівым яму артыстызмам паказаў, як будуць гучання "Свято Сараева", філасофічныя і іранічныя "Як бралі мяне ў салдаты", "Коўдра-магіла", "Стары муж", "Амерыка", прысвячэнне канадскому спеваку Леанарду Коену "Танец смерці", гумарыстычныя прыпейкі "Вядома і дэбілу".

Заключная частка песеннай праграмы Вайцюшкевіча была адзначана новымі песнямі на вершы паэта Уладзіміра Някляева для праекту "Жаночае імя Беларусі", які выканаўца запісвае ў Польшчы са струнным квартэтам. Змітер з уласцівым яму артыстызмам паказаў, як будуць гучання "Свято Сараева", філасофічныя і іранічныя "Як бралі мяне ў салдаты", "Коўдра-магіла", "Стары муж", "Амерыка", прысвячэнне канадскому спеваку Леанарду Коену "Танец смерці", гумарыстычныя прыпейкі "Вядома і дэбілу".

Заключная частка песеннай праграмы Вайцюшкевіча была адзначана новымі песнямі на вершы паэта Уладзіміра Някляева для праекту "Жаночае імя Беларусі", які выканаўца запісвае ў Польшчы са струнным квартэтам. Змітер з уласцівым яму артыстызмам паказаў, як будуць гучання "Свято Сараева", філасофічныя і іранічныя "Як бралі мяне ў салдаты", "Коўдра-магіла", "Стары муж", "Амерыка", прысвячэнне канадскому спеваку Леанарду Коену "Танец смерці", гумарыстычныя прыпейкі "Вядома і дэбілу".

Змітер выканаў яшчэ некалькі супер-гітоў са свайго рэпертуару - "Жыве Беларусь!" на верш У. Някляева, "Я нарадзіўся тут" аўтарства Л. Вольскага, "Бывайце здаровы!" Ісака Любана і Адама Русака, якія зала ўжо выконвала разам са Змітером Вайцюшкевічам. Вечарына скончылася добрым настроем усіх, хто ў той дзень трапіў у арт-паб "Torvald", а таксама пажадніямі слухачоў новых сустреч з выканаўцам у слáундым беларускім Віцебску.

Анатоль Мяльгуй.

Рыцарскі фэст у Мсціславе

У Мсціславе адбыўся чарговы рыцарскі фэст. Такога кшталту мерапрыемствы ладзяцца тут штогод. Але сёлетні значна адрозніваўся. Ён быў перанесены з лета на восень і ўключаны ў праграму мерапрыемстваў... абласных "Дажынак".

Старајктыны Мсціслаў, што раскінуўся сярод пагоркаў Усходній Беларусі, ведаў і лепшыя часы. Калісьці цэнтр буйнога княства, цяпер цэнтр не самага буйнога раёна Магілёўскай вобласці, гэты горад, нягледзячы на шматвяковыя пакуты, войны і руйнаванні, здолеў захаваць кавалачак занядбанага і забытага беларускага сярэднявечча. Кожны, хто наведваў яго, мог лёгка гэта адчуць дзякуючы рэшткам касцёлаў, кляштараў, магутнаму муру Замкавай гары, на якой дагэтуль мрояцца вежы даўно зруйнаванага замка. Дый сама атмасфера горада, асаўліва падчас чарговага фэсту, гэтаму спрыяла.

Засмучаў, між тым, за-ніпад старых будынкаў і неда-рэчны перакос у бок савецкай забудовы. Таму, каб адчуць даўніну, яе, як часта бывае ў Беларусі, трэба было, па-пер-шае, яшчэ адшукаша, а па-дру-гое, паспрабаваць абстрагава-ца ад таго, што адбываеца і ўзышаеща навокал.

Пры адсутнасці фінан-савання і разумення неабход-насці захавання гісторычно-культурных каштоўнасцяў доўгі час справа аднаўлення гонару Мсціслава ішла рукамі мясцовых (магілёўскіх) архе-олагаў, якія год ад года шур-фавалі Замкавую гару, знаход-дзячы то рэдкі рыцарскі да-спех, то берасцянную грамату (таксама, хто не ведае, каштоўная ў гісторычным сэнсе рэч).

І вось неўзабаве справа зрушылася. Не без намаганняў прафесара (а цяпер і дэпутата) І. Марзалюка, кіраўніка тых самых археолагаў, знайшліся і гроши, і жаданне. Магчыма, не ў апошнюю чаргу таму, што гораду выпаў "гонар" правесці абласное свята працаўнікоў сяля "Дажынкі-2016"... Мэты дадзенага мерапрыемства аб-

мяркоўваць цяпер няма сэнсу, трэба толькі адзначыць, што гроши на адбудову Мсціславу былі патрэбныя, і гроши гэтыя ён атрымаў. Заставалася толькі, каб яны былі скарыстаны па прызначэнні і голас спецыя-лістай-гісторыкаў быў пачуты. І вedaеце, цуды здары-оща...

На тэрыторыі Замкавай гары быў узведзены аўтэн-тычны драўляны замак з брамай і вежамі, першы і адзіны такі ў Беларусі. На тэрыторыі замка адбудавалі таксама драўляны данжон (такі тып абарон-чных вежаў), дзе размісцілі этнографічную выставу і архе-алагічны музей (у аўтэнтычным таксама стылі), дзе можна пабачыць рэшткі сярэднявеч-най гарадской забудовы (калі хто быў у Берасці - не горшы) і шраг каштоўных экспанатаў, сярод якіх - вышэйзгаданая

берасцяная грамата.

Змены закрунулі і сам горад. Была адноўленая пажарная каланча ХХ ст. (які шыкоўны від на горад адкрываеца цяпер з яе верхняй пляцоўкі!) з экспазіцыяй, ля якой супра-цоўнікі МНС ладзілі сапраўды цікавых рэчы. Быў адкрыты "Парк міру", дзе майстры з усёй Беларусі выставілі камен-ныя скульптуры даволі высо-кай мастацкай якасці, вартай музея. Нязграбную савецкую "каробку" ператварылі ва ўра-часты прыгожы палац шлюбоў. Былі адноўленыя іншыя гісторычныя будынкі. Але адразу кідалася ў очы тое, што занядбаныя неадрэстаўраваныя старожытныя касцёлы і каталіцкія кляштары стаялі побач з новенькімі адноўленымі бліс-кучымі праваслаўнымі цэрк-вамі. Але гэта так, дарэчы.

А цяпер да самога свята.

Суседства такіх мерапрыемстваў, як "Дажынкі" і рыцарскі фэст, у многіх выклю-ліка напразуменне. Было ўражанне, што, уваходзячы праз браму з горада на Замкавую гару, трапляеш з бэссо-сэра з яго саладухамі, чаркамі на пасашок, конкурсам "Уладар сяля", выставай трактароў, аматаўцамі, танцом півам і тур-нікетамі, у якуюсці Рэч Пас-

палітую ці ВКЛ, з вежамі, ха-ругвамі, коннікамі, выкштал-цонымі паненкамі і суворымі рыцарамі.

Зрэшты, кожны мог знайсці для сябе тое, па што прыехаў. Пакуль рэйсцэнт лад-зіў канцэрт для пераможцаў "Дажынкі", забавы для дзяцей і дарослых (тут табе і карусели пасярэдзіне колішняга кляш-тара, і традыцыйны ўжо кі-маш, і народны ансамбль, і знакамітая намёты з кожнага райпо вобласці з шашлыком і гарэлкай), Мсціслаў старожы-

тны прывабліваў наведнікаў коннымі і пешымі баямі ры-цараў, лучнікамі, сярэднявеч-нымі танцамі, выставай колі-шнай зброі ў сутарэннях кар-меліцкага касцёла і шмат чым яшчэ. То бок адбыўся абмен во-пытам: тыя, хто прыехаў на "Дажынкі", пабачылі рыцар-скія спаборніцтвы, а тыя, хто збіраўся на фэст, паслушалі савецкую папсу.

Карацей, уражанне ад мерапрыемства засталося два-істое. Хаця цешыць тое, што горад насамрэч змяніўся. Яму ёсьць што паказаць. Горад жы-вы. І калі справа на гэтым не спыніцца, Мсціслаў неўзабаве здолеет паспрачацца за туры-стай з Нясвіжам і Міром.

Свята сапраўды было вельмі насычанае. У розных частках горада адначасова пра-ходзіла шмат мерапрыемстваў, канцэртаў, спаборніцтваў, вы-ставаў і экспазіцый. Кожнаму было чым задаволіць свой густ. Але трэба завітаць сюды пазней і ў цішыні, без натоўпу і паважанага спадара Саладухі з дынамікай даждынчыных шашлычных, паспрабаваць зразу-мець, што цяпер уяўляе з сябе адноўлены старожытны Мсці-слаў. Як казаў адзін ветлівы чалавек, катлеты - асона, мухи - асона.

Арцём Іваноў

Беларусы Сібіры адсвяткаўалі "Багач"

2 кастрычніка іркуцкі беларускі клуб "Крывічы" правёў старожытны беларускі абраад "Багач". Імпрэза праходзіла ў вёсцы Жызнеўка Заларынскага раёна Іркуцкай вобласці, гаворыща ў прэс-рэлізе клуба, атрыманага charter97.org:

"Багач" - старожытны беларускі абраад, прысвечаны канчатку ўборкі ўраджаю. Здаўна гэтае свята праводзілася ў беларускага народа пасля восеньскага раёнадзенства, калі ўсе палявия працы, за выключэннем пасеву зімовых культур павінны быць скончаны.

На працягу ўсяго ўборачнага перыяду чалавек не аднойчы праводзіў розныя рytуальныя дзеянні і прыносіў ахва-раванні зямлі і некаторым духам, якія апякуюцца палямі, сенажаціямі, гародамі і ў цэлым усім ураджаем.

Але свята "Багач" у гэтым шэрагу вылучаеца асабліві.

Сапраўды, добры быў ураджай ці не вельмі, але ў любым выпадку ў свіранах маеца адпаведны дастатак. Самы час падвесці вынік збору ўраджаю і правесці галоўны абраад, звязаны з убор-кай.

Само слова "Багач" мае тры сэнсавыя значэнні. Першае - "багач" ад слова "багацце", г.зн. сабраны ўраджай і ёсьць галоўнае багацце земляроба. Другое: "Багач" - гэта міфалагічнае бóstва, якое адказвае за збор ураджаю і за яго захаванне. Трэцяе - так звалі саму лубку (выдзёбаную драўляную чару), насыпаную з божжам, у цэнтры якой стаяла запаленая свечка.

Усе тры значэнні слова "Багач" дапаўняюць адно аднаго і прымушаюць нас з вялікай увагай ставіцца да самога абрааду.

У беларускай традыцыі падчас правядзення абраду не было выпадковых рухаў, прадметаў ці слоў. Усё мела адпаведнае сімвалічнае значэнне.

Сам лубок павінен быць менавіта выдзёбаны з дрэва, бо гэта рабілі насы праці з глыбіні стагоддзяў, тым самым мы падкрэслівам пераемнасць пакаленняў, выкананне архаічных народных абраадаў.

Тое, што ў лубок, насыпанаца збожжа, прычым усім сялом, кожа пра супольнае селішча, пра ўзаемадапамогу, пра сувязь селяніна ў першую чаргу з ураджаем хлеба.

Свечка, паставлена ў цэнтр лубка са збожжамі сімвалізуе Сонца, якое абагравае, асвятляе і адорвае (распаленым воскам) сваёй мілатой наш ураджай.

У народных прымаўках - суправаджальніках гэты абраад, прысутнічае яшчэ адзін сімвалізм - "рагач" ("Багач заткнуў у страху рагач"); "Прыышоў Багач - кідай рагач"). Большасць этнографаў-даследнікаў лічаць, што "рагач" - гэта агульная назва ўсяго земляробчага інвентару. А у энцыклапедычным слоўніку "Беларуская міфалогія" (Мінск, "Беларусь", 2004) "рагач" тлумачыцца як "саха", што, увогуле, таксама з'яўляеца земляробчай прыладай, - гаворыцца ў прэс-рэлізе.

charter97.org.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.

Рэдакцыя рукапісі не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 3.10.2016 г. у 17.00. Замова № 2293.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,06 руб., 3 мес.- 3,18 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб зарэгістрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрес рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўгіна.

Адрес для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,

Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар

Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,

Павел Сцяпко, Алег Трусаў,

Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslova.by/> <http://pawet.net/>

<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>

<http://nashaslova.mns.by/>